

Analýza dramatického textu

Alexandra Martinů

Smutek sluší Elektře

Trilogie *Smutek sluší Elektře* je největším dílem Eugena O'Neilla a oproti jeho předcházejícím vydaným hrám, na nichž pracoval maximálně dva roky, tvorba tohoto dramatu trvala celých pět let: od roku 1926, kdy vznikly první poznámky, až do jeho dokončení v roce 1931.¹

V době, kdy *Smutek* vznikl, inscenovala O'Neillovy hry broadwayská instituce Guild Theatre, která působila v New Yorku od roku 1918 a svůj rozkvět zažívala právě v letech této spolupráce/spolupráce s tímto autorem.²

Drama je plné velmi detailních scénických poznámek, jejichž mnohé části působí až románově. O'Neill přísně dbal na jejich dodržování a nepodporoval jakékoliv změny nebo škrty v textu.³ Jeho dialogy jsou rytmicky vystavěné s častým opakováním. Krátké věty a všudypřítomné řečnické otázky či zvolání dodávají replikám na důrazu. , také popisy postav, kostýmů a scénografie jsou velice podrobné. Celá hra je strukturovaná a s rozmyslem rozdělena na části, u kterých je vždy jasně uveden čas a místo, ve kterých se scény odehrávají. Celá trilogie působí stejně jako atmosféra domu Mannonů a Lavínie sama: je přímočará a chladná.

Nejmarkantnějším motivem hry jsou rodinné vztahy a jejich kontrasty i symetrie, což je téma, kterému se O'Neill věnoval ve svých dramatech často. Ve *Smutku slušícím Elektře* stojí proti sobě dvě strany: Ezra Mannon, muž, jehož z celého srdce miluje a obdivuje jeho dcera Lavínie, a jeho žena Kristina, která si naopak rozumí se synem Orinem. Tato výchozí situace se postupně proměňuje a v posledním díle trilogie každé z dětí zrcadlí nyní už mrtvého rodiče stejného pohlaví. Lavínie i Orin jsou na rodičích závislí a jejich vývoj je jimi determinován.⁴ Drama je inspirováno mýtem o Elektře a tato proměna je alegorií na Elektřin komplex, psychoanalytický termín označující vztah dcery k otci, jenž je v určité fázi vývinu velmi intenzivní; později ale dcera začne více sympatizovat s rodičem stejného pohlaví. Mužským ekvivalentem je poté mnohem známější Oidipovský komplex, ovšem ten ustupuje v O'Neillově dramatu do pozadí

¹ LUKEŠ, Milan. Eugene O'Neill. Praha: Universita Karlova, 1979, s. 44–45. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:303ba732-86e7-11e3-83a0-005056825209>

² tamtéž

³ LUKEŠ, Milan. Eugene O'Neill. Praha: Universita Karlova, 1979, s. 32. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:303ba732-86e7-11e3-83a0-005056825209>

⁴ LUKEŠ, Milan. Eugene O'Neill. Praha: Universita Karlova, 1979, s. 70. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:303ba732-86e7-11e3-83a0-005056825209>

a pouze posiluje symboliku, kterou postava Lavínie představuje. Také z názvu trilogie je patrný důraz na ženskou variantu tohoto fenoménu.

U mužských protagonistů autor klade důraz na antagonismus otce a syna, který se v O'Neillových hrách také poměrně často vyskytuje.⁵ Ezra Mannon má určitou představu o tom, jaký by měl Orin být a neustále vyzdvihuje vliv, který na něj měla válka i on sám: „*Ted' už to není děťátko. Udělal jsem z něho chlapa.*“⁶ Orin, který se do té doby identifikuje spíše s matkou a otce nenávidí, začíná přejímat například jeho pohled na smrt, který jim oběma vštěpila válka a postupně se proti své i matčině vůli stává Ezrovou kopií. Tato proměna vrcholí v poslední části trilogie, *Přízraky*, a Ezra vítězí, byť je dávno mrtvý.

Stejný vývoj čeká i postavu Lavínie, která se v *Přízracích* vzhledem i povahou podobá naopak matce. Jednu z mnoha podobností můžeme najít například v květinách, kterými obě ženy zaplňují dům. Lavínie: „*Chci mít v domě plno květin. Ať je tu hezky a příjemně...*“⁷

Častým prvkem v dramatu jsou vnitřní monology, promluvy *a part* („stranou“), pomocí nichž dává O'Neill najevo rozpoložení postav a nechává vystoupit na povrch jejich myšlenky, které by jinak zůstaly tajemstvím, jelikož nemají nikoho, komu by věřili, jako to bylo například v renesančních dramatech s důvěrníky.⁸

Co se týče místa, většina děje je situována v domě Mannonů, nebo před ním. V dramatu je několikrát zmíněn otec Ezry Mannon, který dům nechal postavit poté, co své předchozí sídlo zboural. Znamenal pro něj nový začátek stejně tak jako pro Lavínii to, že dům opustí. To naznačuje, že běh událostí je cyklický a rod Mannonů se ze začarovaného kruhu zkaženosti vymaní pouze tehdy, když úplně zanikne.

Dalším výrazně adresovaným tématem je ve *Smutku* sobecká láska. Můžeme ji pozorovat hlavně u postav Kristiny a Lavínie, které ji používají k manipulaci ostatních, nejvíce pak Orina, o jehož přízeň soupeří. Spory a intriky jsou vygradovány až do bodu, kdy Orin dál nesnese pocit viny a páchá sebevraždu, což je pro jeho sestru moment uvědomění a vina začne trápit i ji.

(postavám a jejich významům se chci ještě věnovat a domyslet je)

⁵ LUKEŠ, Milan. Eugene O'Neill. Praha: Universita Karlova, 1979, s. 68. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:303ba732-86e7-11e3-83a0-005056825209>

⁶ O'NEILL, Eugene. *Smutek sluší Elekře: trilogie*. Přeložil Jan GROSSMAN. Praha: Orbis, 1960, s. 55. Divadelní hry (Orbis).

⁷ O'NEILL, Eugene. *Smutek sluší Elekře: trilogie*. Přeložil Jan GROSSMAN. Praha: Orbis, 1960, s. 180. Divadelní hry (Orbis).

⁸ SZONDI, Peter. *Teória modernej drámy*. Bratislava: Tatran, 1969, s. 136. Knižnica estetického vzdelania.

Primární zdroj:

O'NEILL, Eugene. *Smutek sluší Elektře: trilogie*. Přeložil Jan GROSSMAN. Praha: Orbis, 1960. Divadelní hry (Orbis).

Sekundární zdroje:

LUKEŠ, Milan. Eugene O'Neill. Praha: Universita Karlova, 1979. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:303ba732-86e7-11e3-83a0-005056825209>

SZONDI, Peter. *Teória modernej drámy*. Bratislava: Tatran, 1969, s. 136. Knižnica estetického vzdelania.